

Kommunistiska Internationalen

Introduktion

Följande artikel publicerades ursprungligen i tidskriften *Zenit* nr 18/1970. Den ger ganska kortfattad redogörelse för Kominterns historia.

Med anledning av att den ene av artikelförfattarna, Lennart Berntsson, senare gick med i Vpk och i samband därmed också kantrade politiskt och bl a försvarade Kominterns politik i Tyskland under nazismens framväxt (i en polemik mot Benny Åsman drygt ett år senare), skrev Kent-Åke Andersson i inledningen till *Lögnens renässans* (Fjärde Internationalen 7/8 -72): ”Även om denna artikel är ett fladdrigt och hafsigt kompendium över Kominterns historia – den tillhör absolut inte Berntsons bättre artiklar – är det ingen tvekan om att han här bättre förstått Kominterns roll än han har gjort efter ytterligare ett års gnuggning i Vpk.”

Den gode K-Å A har förvisso rätt. Artikeln är läsvärd, dels för den kortfattat ger en någorlunda korrekt bild av Kominterns historia, dels därför att den är ett exempel på mer intelligent ”anti-trotskism” (se särskilt slutet), än den som är vanlig från stalinistiskt håll. Bland svagheterna kan nämnas att artikeln på ett mindre bra sätt tar upp motsättningarna och deras orsaker i det sovjetiska partiet, vilka hade en avgörande roll för Kominterns utveckling. När det gäller dessa frågor så finns dock redan utmärkt material publicerat, t ex i K-Å:s *Lögnens renässans* och i *Fjärde Internationalen* 4/1992 som är ett specialnummer om Vänsteroppositionen (båda finns tillgängliga på nätet).

För en mer grundlig historik över Komintern, se Fernando Claudins [Krisen i den kommunistiska rörelsen, band 1](#) och [Krisen i den kommunistiska rörelsen, band 2](#).

Martin Fahlgren 15/9 -06

Håkan Arvidsson, Lennart Berntson:

Denna översikt syftar till att ge en elementär inledning till den Tredje Internationalens (Kominterns) politiska historia. Inom denna korta framställnings ram är även detta en synnerligen svår uppgift. Vi har därför ofta tvingats till förenklingar och generaliseringar där en mer utförlig redogörelse skulle varit önskvärd. Frånvaron av sammanfattande och lättillgängliga översikter motiverar dock en mer kortfattad presentation av ämnet, vilket vi nedan söker ge. Av främst utrymmesskäl tar vi denna framställning inte upp tre i och för sig viktiga områden: Kominterns politik utanför Europa; dess fackliga politik och organisation och det svenska kommunistiska partiets (SKP:s) förhållande till Komintern.

Kominterns ramar

Kominterns politik genomgår från bildandet 1919 till organisationens upplösning 1943 en rad förändringar och omstötningar vilka ytligt sett inger en kaotisk och motsägelsefull bild. De ofta återkommande kursändringarna som enskilda kommunistiska partiers politik uppvisar var emellertid varken i sista hand dikterade av ”order från Moskva” som många borgerliga politiker föreställer sig eller, som variant på samma tema, bestämda av Stalins ”korrekta politiska linje”. I stället bestämdes Kominterns politik i sista hand av samspelet mellan de sociala och politiska krafter som mellankrigstidens historiska konjunktur vilade på. Detta kan tyckas vara en självklar marxistisk utgångspunkt baserad på den historiska materialismen, men analyserna av Komintern talar dock ofta fortfarande ett mot satt språk. Alltför ofta reduceras hela problematiken inlagd i Kominterns teori och praktik till frågan om vem av Stalin och Trotskij som företrädde den ”korrekta linjen”. Detta problem är inte oväsentligt men det kan aldrig ersätta en nödvändig analys av den sociala och historiska struktur som i sista hand bestämde Kominterns politiska och organisatoriska utveckling.

Vi ska inte här ge någon analys av de ramar som bestämde Kominterns politik, knappast heller skissera dem, men däremot peka ut var vi anser att ramarna står att söka.

Det första området som kom att ha en avgörande inverkan på Kominterns utveckling var de olika faserna i den sociala och politiska kampen i Sovjetunionen. En viktig motsättning som bestämmer denna kamp är den mellan arbetarklassens socialistiska ambitioner och framryckning (expropriering av fabriker) och bondeklassens småborgerliga krav (fördelning av jorden på privata händer). En andra avgörande motsättning förelåg mellan bolsjevikpartiets ambitioner att industrialisera ett efterblivet agrart land och emancipera en analfabetisk befolkning och de knappa resurser som Sovjetunionen kunde mobilisera. Dessa och flera andra problem kom efter Lenins död 1924 att artikuleras på olika sätt med olika förslag till lösningar av olika fraktioner inom bolsjevikpartiet; kampen mellan Stalin och Trotskij gäller makten att bestämma i vilken riktning den unga Sovjetstaten skulle utvecklas.

Det andra viktiga fält på vilket Kominterns sektioner sattes att förverkliga organisationens målsättningar var de avancerade kapitalistiska samhällena i Europa. Vilka sociala och politiska motsättningar karakteriserade dessa länder under mellankrigstiden?

Denna grundläggande fråga måste besvaras för att förstå de kommunistiska partiernas agerande. En viktig fråga i varje revolutionärt kommunistiskt partis politiska strategi är problemet med enheten inom arbetarklassen och alliansen mellan denna och andra samhällsklasser mot bourgeoisin. Vilken ställning intog i detta sammanhang bondeklassen i de olika europeiska länderna? Vilket var förhållandet mellan de olika skikten inom borgarklassen? Mellan dessa och småborgerligheten? Vilka var de mer specifika klassmotsättningarna som banade väg för fascismen? Klassalliansernas problem i den revolutionära strategin kom i stor utsträckning för Kominterns politik i Europa, då främst Tyskland kring vars politiska utveckling Kommunistiska Internationals taktiska dispositioner ofta kom att kretsa, att reduceras till de kommunistiska partiernas förhållande till socialdemokratin och det härmed sammanhängande problemet med enhetsfronter och placering av socialdemokratin i klasskampen.

Den tredje typ av motsättningar som fick ett avgörande inflytande på Kommunistiska Internationalen var de internationella konflikterna under 20- och 30-talet. I första hand gällde dessa problem de imperialistiska västmakternas hot mot Sovjetunionen; en från oktoberrevolutionen permanent utpressning som tvang Sovjetstaten till militär upprustning, till diplomatiska manövrer som speciellt efter 1928 kom att gå ut Kominterns revolutionära politiska målsättning, och som slutligen resulterade i pakten med Hitler 1939 för att vinna en sista respit och därefter i Kominterns upplösning 1943 i syfte att framförallt "blidka" de allierade staterna men även de på nationell bas skapade motståndsrörelserna.

Kominterns politik 1919-1927

Kommunistiska Internationalen bildades på ruinerna av den andra socialdemokratiska Internationalen. Kriget hade ställt denna organisation inför uppgifter som den inte var mäktig att lösa. Den internationella socialdemokratin sönderföll också ideologiskt inför krigsutbrottet. Dess majoritet avslöjade definitivt att den lämnat sin revolutionära hållning i och med att den ställde sig på nationell grund och föll till föga för borgarklassens imperialistiska ambitioner. Den minoritet som fortsatte att hävda de revolutionära principerna var också delad i olika politiska riktningar. Vilka var dessa riktningar och vad karakteriserade dem?

I huvudsak kan två grupper urskiljas inom den internationella krigsoppositionen. *Centern* som vände sig mot kriget på grund av pacifistisk övertygelse och som lämnat internationalen därför att den inte kunde acceptera högersocialdemokraternas stöd åt kriget och upprustning. Denna riktning kom sedan att motsätta sig anslutning till Komintern till förmån för ett återupplivande av den 2:a Internationalen. Centern eller centrismen företrädde av t.ex. de oavhängiga (USPD) i Tyskland; den österrikiske socialdemokratin (SPÖ), ILP i England och Vennerströmgruppen Sverige.

Vänstern hävdade att den linje som gagnade proletariatet bestod i att utnyttja kriget för att starta ett nationellt inbördeskrig, ett klasskrig. Vänsterns kärna utgjordes av bolsjevikpartiet, vidare exempelvis Spartacusgruppen (Rosa Luxemburg, Liebknecht) i Tyskland, Höglund-gruppen i Sverige och olika revolutionära minoritetsgrupper inom krigsoppositionen i Europa. Mellan centern och vänstern var det naturligtvis i längden omöjligt att upprätthålla något intimt samarbete. Under krigsåren gick emellertid dessa grupper samman och drev en slags gemensam propaganda mot kriget och högerens politik. Under dessa år utbildades också ett internationellt samarbete i form av flera konferenser, varav den i Zimmerwald är den mest kända.

Efter den ryska revolutionen och krigsslutet i Europa karakteriserades läget i de flesta länder av ett klart uppsving för revolutionära krafter och idéer. För bolsjevikerna i den nya sovjetstaten vilka genom oktoberrevolutionen stärkt sitt internationella inflytande enormt, framstod det som centralt att söka samordna de splittrade revolutionära krafterna till en homogent organiserad international. Det politiska perspektivet som bolsjevikerna ställde för denna organisations kamp var ett omstörtande av de västeuropeiska staterna från borgerliga demokratier till proletära diktaturer. Utan den framgångsrikt genomförda oktoberrevolutionen och det revolutionära uppsvinget i nästan alla Europas stater 1917-1920 hade dock sannolikt en sammansmältning av de relativt obetydliga revolutionära smågrupper till en på flera håll inflytelserik och enhetlig international varit utsiktslös.

Tredje Internationalen eller Komintern bildades på våren 1919. Till Internationalen kom att ansluta sig inte bara de revolutionära grupper som utgjort vänstern i krigsoppositionen och Zimmerwaldkonferensen utan också delar av centerriktningen. Detta var fallet i exempelvis Tyskland, Frankrike och i Italien samt Norge där det socialdemokratiska partiet i sin helhet gick med. Det revolutionära uppsvinget i Europa ledde emellertid inte till de resultat man från kommunistisk sida väntat sig. Tvärtom kom de olika kommunistpartierna att lida en rad nederlag i den revolutionära kampen; så var fallet i Tyskland, Polen, Finland, Italien, Bulgarien, Österrike m. fl. länder. Dessa bakslag skärpte motsättningarna inom de olika kommunistpartierna.

Kominterns andra kongress 1920 antogs i syfte att eliminera den centriska riktningen de s.k. 21 teserna. Dessa ryktbara villkor anger den politiska och framförallt organisatoriska inriktning som varje parti anslutet till Komintern måste ha. De innebar att beslut fattade av Kominterns kongresser var bindande för varje sektion, och vidare att de som inte accepterade de 21 teserna skulle uteslutas från Kommunistiska Internationalen (KI). I en rad olika partier uteslöts företrädare för centergrupperna. I Sverige utträdde 1921 Vennerström-riktningen.¹ samtliga av dessa sprängningar spelade de 21 teserna en viktig roll, som koncentrerat uttryck för de politiskt-organisatoriska motsättningarna inom arbetarrörelsen. Kampen mot centrismen inom KI fick slutligen som följd att den s.k. 2,5-Internationalen bildades, ledd av bl.a. Kautsky. Denna organisation mellan 2:a och 3:e Internationalen förmådde aldrig skapa en självständig profil och efter endast en kort tid absorberades den av 2:a Internationalen.

Vid sidan av de centriska strömningarna inom Komintern förekom en motsatt politisk och teoretisk tendens, nämligen den s.k. ultravänstern. Denna riktning hade sina starkaste fästen i tyska, italienska och holländska partiet, men fanns även inom flera andra, dock knappast i det svenska partiet. De frågor till vilka ultravänstern huvudsakligen koncentrerade sin kritik gällde arbetet i parlament och reformistiska fackföreningar. Mycket schematiskt innebar deras ståndpunkt i dessa frågor ett avståndstagande från det taktiska, fraktionella arbetet inom institutioner och organisationer vilka var integrerade i eller underordnade den borgerliga statsmaktens regler och förordningar. I sitt strategiska perspektiv fäste ultravänstern stort avseende vid massaktioner som medel både för den politiska och ideologiska kampen. Ultravänsterns strategi och taktik kom aldrig att få något avgörande inflytande på Kominterns politik. Lenin (liksom Trotskij) tog tidigt upp kampen mot den; på ett principiellt plan framförallt genom arbetet *Radikalismen som kommunismens barnsjukdom*. Även om ultravänstern aldrig kunde dominera Komintern blev den dock en utomordentligt viktig komponent i det politiska kraftfältet vari KI:s linjer formades. Vänsterismen var vid varje tillfälle den uppträdde starkt relaterad till de olika rådande krissituationerna i vilka de som

företrädde avvikelserna överskattade kommunistpartiets möjligheter, undervärderade nödvändigheten av allianser och mobiliserat stöd bland massorna. – Efter de båda första årens intensiva strider mot centrismen och vänsterismen ägde den första strömkantringen i Komintern rum. De tidigare beskrivna nederlagen gjorde det klart för KI:s ledning att den revolutionära vägen åtminstone temporärt mattats. Denna insikt tog form i att en ny taktik formulerades på KI:s 3:e kongress 1921.

Till Kominterns 3:e kongress 1921 stod det klart att efterkrigstidens omedelbara uppsving för de revolutionära krafterna i Europa var över. Men även i Sovjet hade situationen tillspetsats: ”... År 1921 råkade vi ut för sovjetrysslands stora – enligt min mening allra största politiska kris – vilken ledde till missnöje inte endast bland en betydande del av bönderna utan även bland arbetarna ... Orsaken var den att vi ryckte alldeles för långt fram i vår ekonomiska offensiv ...” (Lenin 1922). Lenin var den förste som förstod att ett maktövertagande i Västeuropa varken var aktuellt eller möjligt längre, och att en omformulerad ekonomisk politik krävdes i Sovjetunionen. I Sovjet infördes den nya ekonomiska politiken (NEP) vilken innebar eftergifter för i första hand de småborgerliga skikten på landsbygden.

Vad krävde läget för typ av taktik inom Komintern Hur skulle man förhålla sig till den socialdemokratiska delen av arbetarrörelsen? Det var frågor av denna karaktär som tredje kongressen behandlade, och det var Lenin, stödd av Trotskij, som formulerade de allmänna principerna för den *enhetsfrontspolitiken* som inleddes från och med 1921. Huvudsyftet med denna politik, var att i ett icke-revolutionärt läge söka vinna majoriteten inom arbetarklassen för kommunismens sak, genom enhetsfronter som organiserade arbetarklassen på ett program av partiella (delvisa) krav. På detta sätt avsåg, man att exponera socialdemokratiens borgerliga politik. I den enhetsfrontstaktik som successivt växte fram efter tredje kongressen fanns en rad svåra problem inneslutna som Komintern var tvunget att brottas med under hela sin verksamhetstid. Hur långt skulle samarbetet med socialdemokrater, och på vissa ställen även bondepartier, sträcka sig? Hur skulle man få till stånd samarbete annat än i rent ekonomiska dagsfrågor? Hur skulle man kombinera organisatoriska överenskommelser ”uppifrån” och aktionsenhet ”underifrån”? Vilken roll skulle man tillskriva socialdemokratin i klasskampen? Skulle stora, medelstora och små partier förhålla sig till socialdemokratin på samma sätt? Kunde man tänka sig att ingå i regeringsställning i en borgerlig stat? Svaret på dessa frågor kom starkt att skifta under 20- och 30-talen, lika ofta beroende på styrkeläget mellan de olika fraktionerna i det ryska partiet som mer grundläggande förändringar i det politiska läget i Europa. Under de två följande åren efter 1921 utformades dock enhetsfronten med en smidighet och framgång som var större än någon gång senare. Detta trots att enhetsfrontspolitiken skapade skarpa meningsmotsättningar mellan olika riktningar inom Komintern.

En avgörande orsak till att Komintern 1921 slagit in på en taktiskt betingad samarbetspolitik gentemot socialdemokratin var de olika kommunistpartiernas nederlag efterhand som den revolutionära resningen ebbade ut. Inledningsvis gav enhetsfrontstaktiken vissa framgångar, men 1923 inträffade på nytt rad nederlag som denna gång ledde till ett återupptagande av kamppolitiken mot socialdemokratin.

Tyskland genomfördes ett ambivalent och halvhjärtat resningsförsök som var så illa förberett och dåligt planerat att dess konsekvenser allvarligt skadade det tyska proletariatet för årtal framåt. En avgörande roll för beslutet om uppror och de taktiska dispositionerna spelade Trotskij och Radek medan Stalin höll sig mer avvaktande. I Italien hade under 1922 arbetarrörelsen inte kunnat hindra den fascistiska rörelsens maktövertagande. Det italienska partiet, PCI, kom att elimineras efterhand som Mussolini stärkte sin makt. I Bulgarien genomfördes 1923 en reaktionär militärkupp till vilken det bulgariska partiet först proklamerade sig neutralt. Efter order från KI:s exekutivkommitté gjorde det bulgariska partiet, som var ett av Kominterns största, ett försök att störta den nya regimen genom motkupp. Denna iscensattes dock alltför sent och slogs ned. Det bulgariska partiet tvingades under jorden och dess ledare ammade i exil. I Polen hade partiet ställts inför allt större spontana missnöjesyttringar från breda arbetarskikt utan att kunna ställa sig i spetsen för dem och ge dem en

slagkraftig inriktning. Missnöjet utlöste i slutet av 1923 spontana folkresningar på spridda håll, men undertrycktes efter bara några få dagar.

Den serie nederlag som under 1923 drabbade Komintern hade naturligtvis under alla omständigheter lett till omprövningar. De tidigare nederlagen 1920/21 hade emellertid gett anledning till att söka bredda kommunistpartiernas bas genom olika typer av samarbete med de socialdemokratiska partierna på basis av partiella krav. Denna gång ledde nederlagen till en rakt motsatt linje – kamp mot socialdemokratien under beteckningen enhetsfront ”underifrån”. Vilka var orsakerna till denna politik? Enligt vår mening var den nya politiska linjen intimt förknippad med den ryska partistriden.

Inom det ryska partiet hade sedan 1922 en kritisk riktning framträtt. Oppositionen som grupperade sig kring Trotskij's person riktade kritik mot ”Planlösheten i NEP”, ”Behandlingen av de nationella minoriteterna”, ”Demokratien i partiet”. Dessa centrala frågor kom från början att ge striden en allvarlig prägel, ty den rörde den sovjetiska revolutionens framtid och världsrevolutionens perspektiv. Genom Lenins sjukdom (1922) och död (1924) skärptes striden ytterligare. Så länge Lenin levde och det fanns möjlighet att han skulle återvända till det politiska arbetet var han den obestridde ledaren i partiet. Men i och med hans död stod det klart för de stridande grupperna att makten och ledningen av partiet definitivt stod på spel. Omedelbart efter Lenins död i januari 1924 greps makten av ett triumvirat bestående av Stalin, Zinovjev och Kamenev. Trotskij fick vidkännas det första i den serie nederlag som slutade med hans landsförvisning 1929. Gruppen kring Trotskij räknade som andra ledande namn Radek, Preobrazjenskij och Pjatakov. De första sonderingarna i den upprullande striden hade gjorts redan före den fjärde världskongressen 1922, men den befann sig då på ett alltför tidigt stadium för att den skulle ha någon synbar inverkan på Kominterns politik. Partikampen fick desto större konsekvenser när den i tillspetsad form slog igenom på den femte kongressen 1924.

Allmänt sett gällde kampen mellan de olika grupperna i bolsjevikpartiet frågan om i vilken riktning partiet skulle leda uppbyggnaden av Sovjetunionen. De ideologiska frågor kring vilka kampen kom att koncentreras i första hand var dels permanent revolution eller socialism i ett land, dels den ekonomiska politiken. Den första frågan gällde huvudsakligen om det var möjligt att fullborda socialismens uppbyggnad i Sovjet ensamt, vilket hävdades av Stalin men förkastades av Trotskij. Beträffande den ekonomiska politiken stod striden om man skulle skrida till kollektivisering inom jordbruket, hindra den sociala differentieringen på landsbygden att öka och skaffa sig kontroll över jordbruksproduktionens överskott för att med hjälp av detta inleda industrialiseringen av landet. Denna linje företrädde Trotskij och Preobrazjenskij. Alternativet framfördes främst av Bucharin, men stöddes av Stalin, och syftade till att genom eftergifter, åt de privatägande bönderna uppmuntra en privat kapitalackumulation som medel för industrins tillväxt.

De olika linjerna var långt ifrån fullt uttalade när femte kongressen ägde rum, däremot var de olika grupperingarna tillräckligt utkristalliserade och kraftmätningen påbörjad. I ett flertal kommunistpartier fanns av skilda anledningar mer eller mindre skarpa motsättningar inför femte kongressen t.ex. tyska, franska, italienska, tjeckiska och svenska. Samtidig stod det klart för de båda sidorna i den ryska partikonflikten att det inte var möjligt att segra inom det ryska partiet enbart. Kampen måste också föras om stöd och inflytande i Internationalen. För triumviratet som var den ledande kraften, gick taktiken ut på att eliminera det faktiska stöd Trotskij-oppositionen hade i ett antal sektioner, men kanske i högre utsträckning att eliminera oppositionens potentiella stöd. Detta skedde genom att de latenta fraktioner och lokala motsättningar som fanns inom flertalet partier spelades ut mot varandra. Genom att därvid stödja den riktning som var beredd att följa triumviratets linje lyckades det dem att helt uttradera Trotskij's anhängare – faktiska och potentiella – inom Komintern. Dessa partistrider skakade nästan alla sektioner i Europa, vilka antingen sprängdes i sin helhet eller fick ledningarna kraftigt ommöblerade. Omgestaltningar gick hand i hand med en skärpt kamp mot socialdemokratien – enhetsfronter tilläts efter kongressen bara ”underifrån”, vilket ofta betydde strävan efter aktionsenhet för att bekämpa den socialdemokratiska organisa-

tionen. Detta gav den politiska linjen en utåt sett vänsterinriktad prägel och tillät att utpeka trotskismen som en högerfara. Direkt ultravänsterbetonade ledare kom dock inte till makten annat än i det tyska partiet. (Tidigare under 20-talet hade det italienska partiet letts av ultravänsterledaren Bordiga). Uteslutningar och omplaceringar skedde också i tjeckiska partiet, franska, polska och svenska (Höglund). I dessa strider undvek triumviratet att göra den ryska partistriden till den direkta huvudfrågan, istället kom de akuta stridsanledningarna vanligtvis att kretsa kring frågor som disciplinbrott, formell olydnad och andra organisatoriska frågor. Därigenom undvek man att svetsa samman den internationella oppositionen som fanns och uppnådde i stället en atomisering av den sedan den väl uteslutits ur Komintern.

Frånsett omändringen av de taktiska uppgifterna för Kominterns sektioner var den 5:e kongressens huvudtema bolsjeviseringen av de kommunistiska partierna. Denna innebar en ökad centralisering inom partierna, starkare positioner för centralkommittéerna, skärpta krav på medlemmarna ifråga om skolning, kampvilja och hängivenhet, förbud mot fraktionsbildning inom partiet samt sist men inte minst en organisering av partierna på basis av fabriksceller, senare också gatuceller. Den sista åtgärden syftade till att ge partierna en mer påtaglig proletär dominans. Bolsjeviseringen kom delvis att innebära en kraftigt skärpt centralisering inom Komintern, vars centrala organ fick långtgående makt över partierna dels en motsvarande centralisering inom de enskilda kommunistpartierna. Samtidigt som detta gav de kommunistiska partierna deras enorma stabilitet och sammanhållning, minskade bolsjeviseringen flera sektioners medlemsantal med upp till två tredjedelar.

Efter 5:e kongressen kom den skärpta kampen mot socialdemokratin successivt att nedtonas till förmån för en mer organisatoriskt samarbetsvänlig linje – enhetsfronten ”ovanifrån”. Åren 1925-27 stod det engelska partiet i viss mån i centrum för Kominterns intresse dels på grund av den landsomfattande generalstrejken 1926, dels till följd av de engelska kommunisternas framgångsrika fackföreningsarbete och tillfälliga samarbete med den socialdemokratiska vänstern. Speciellt stor vikt fäste KI vid det avtal som höll på att ingås mellan de ryska och engelska fackföreningarna. KI gick här så långt att det vid sitt plenarsammanträde 1926 deklarerade att Internationalens fackliga sidoorganisation kunde tänkas upphöra och uppgå i socialdemokratiska fackföreningarnas international. Detta ställningstagande markerar också att KI nu förde en enhetsfrontspolitik som påminde om den som vid kongressen 1924 fördömts i de hårdaste ordalag.

Kominterns politik 1928-1943 – från ultravänsterpolitik till den nationella fronten

I början av 1928 genomfördes en rad radikala förändringar och omvärderingar i KI:s syn på läget i de kapitalistiska samhällena, inställningen till socialdemokratin, tillämpningen av enhetsfronttaktiken och arbetet på det fackliga området. Den nya politiska kursen brukar allmänt betecknas som en ultra-vänsterpolitik eller ”Tredje periodens”-politik och den sträcker sig fram till sommaren 1934.

Varför genomfördes denna omläggning av den politiska kursen? Några av sammanhangen tycks klara. Hösten 1927 hade Stalin helt besekrat Trotskij-Zinovjev-oppositionen. (Zinovjev 1926 bytt sida i kampen och sällat sig till Trotskij). Stalin tog därefter upp kampen mot högerflygeln, som han tidigare sig på, genom att förkasta den ekonomiska politik som Bucharin stått för. Detta var inte enbart betingat av fraktionstaktiska skäl. Kulakskikten (de större privatägande bönderna) hade under hela 20-talet stärkt sin ställning och inledde vid denna tid bl.a. leveransvägran av vissa jordbruksprodukter till städerna, vilket förvärrade den sovjetiska arbetarklassens redan trängda läge. Den politiskt-ekonomiska krissituationen hade dock vid denna tidpunkt ingen direkt motsvarighet i Västeuropa.

Istället för eftergifter åt de privatägande bönderna satsades på en kollektivisering av jordbruket och kontroll av dess ekonomiska överskott, för att med dessa resurser prioritera uppbyggandet av industrin, särskilt då den tunga industrin. Frånvaron av ett utbrett politiskt förtroende och organisatorisk

förankring inom bondebefolkningen – även de lägsta skikten – tillsammans med nödvändigheten av en snabb kollektivisering gav Stalins jordbruksreform en administrativ och polisiär stämpel.

Från och med 1928 fanns ingen grupp eller person inom partiet som kunde utmana Stalins ledarskap av partiet och staten. Den moderata Bucharin-flygeln eliminerades successivt. Men nu liksom det första årets kamp mot trotskismen 1924 var det viktigt att undanröja det faktiska och potentiella stöd som de moderata kommunisterna kunde tänkas ha eller få i de västeuropeiska sektionerna. På nytt fördes alltså den ryska partistriden ut i dessa sektioner. I ett flertal sektioner uteslöts och/eller omplacerades därför ledande kommunister. Så var fallet i bl.a. tyska partiet och österrikiska, franska, spanska, tjeckiska, polska, finska och nordamerikanska. I det svenska uteslöts den s.k. Kilbomriktningen med vilken följde majoriteten av partiets medlemmar. Kilbommarna kallade sig också SKP till 1934 då namnet ändrades till Socialistiska Partiet. Detta splittrades 1936 och Kilbom gick sedan över till SAP.

På Kominterns sjätte kongress 1928 drogs riktlinjerna upp för den nya politiska taktiken vars huvudpunkter blev följande: ökad risk för imperialistiska krig mot Sovjet som måste försvaras till varje pris; tilltagande motsättningar i de kapitalistiska samhällena vilka förutsades leda till en allmän kris; som en följd av motsättningarnas skärpning förutskickades en radikaliserings av arbetarklassen och ökad klyfta mellan denna och socialdemokratin; slutligen underströks vikten av att bekämpa högerfaran inom Komintern.

Ultravänsterpolitiken efter 1928 kom emellertid i första hand att kännetecknas av den intensiva kampen mot socialdemokratin. KI ansåg att kapitalismen stod inför en akut kris, sin döds-kris. I detta läge utgjorde socialdemokratin det sista men främsta hindret för en revolutionär förändring. Socialdemokratin ansågs vara en fascismens vänstra flygel; därför betecknades socialdemokratin som socialfascistisk.

Arbetarklassen måste befrias från det socialdemokratiska inflytandet genom att kommunisterna vann över majoriteten av proletariatet på sin sida och påtog sig att leda kampen mot borgarklassen, företräd av socialdemokratin eller fascismen. Enhetsfronten skulle i detta nya sammanhang skapas ”underifrån” och riktas mot socialdemokratin, inte minst då dess vänsterflygel som beskrevs som kommunismens farligaste fiende inom arbetarrörelsen. Några citat kan få belysa ultra-vänsterpolitikens innebörd: ”Socialdemokratins och de reformistiska fackföreningarnas ledande kadror hotar nu, på uppdrag av bourgeoisin, ... den tyska arbetarklassen med öppen fascistisk diktatur.” Före 10:e plenats öppnande (1929) skrev Pravda att Komintern hade två taktiska uppgifter i förhållande till socialdemokratin, ”som redan är en del av det fascistiska systemet”; att organisera enhetsfronten underifrån, och utarbeta en taktik för oberoende strejkaktioner i opposition mot socialfascisterna och fackföreningsbyråkraterna. När plenat var över skrev Pravda att radikaliseringsen av massorna sedan Kominterns 6:e kongress hade gått så långt att det fanns risk att Komintern kom på efterkälken. Detta gjorde det viktigare än någonsin att bekämpa högerflygeln. ”Det nya uppsvinget för den revolutionära arbetarrörelsen ... konfronterar genast Komintern och dess sektioner, med särskild vikt, med uppgiften att avgörande intensifiera kampen mot socialdemokratin och speciellt dess ’vänster’-flygel som den farligaste fienden till kommunismen i arbetarrörelsen...” Kursändringen 1928 har på flera punkter i första hand ett tydligt samband med den nya fasen i kampen inom det ryska partiet, och den politiskt-ekonomiska krissituationen i Sovjetunionen. Fraktionskampen i bolsjevikpartiet fördes in i Komintern och försvagade rörelsen både politiskt och organisatoriskt; samtidigt ledde detta till en ytterligare försvagning av sektionernas självständighet gentemot Kominterns ledning (EKKI) och det ryska partiets ledning. Om felbedömningen av förhållandet mellan fascismen och socialdemokratin inte har lika tydlig bakgrund som den allmänna kursändringen 1928 är dess ödesdigra konsekvenser desto mer påtagliga. Enligt Kominterns analys av socialdemokratin hade denna och fascismen ”samma mål och utförde samma arbete som fascisterna, men (socialdemokratin) dolde det bakom en rökridå”. Inte heller såg man inom Komintern (med undantag från Gramsci i PCI, den ur det tyska partiet, KPD uteslutne Thalheimer och Trotskij utanför KI) någon principiell skillnad mellan borgerlig demokrati och en

fascistisk regim. ”Bara en borgerlig liberal kan acceptera att det finns en motsättning mellan borgerlig demokrati och en fascistisk regim, att dessa två politiska former i princip skiljer sig åt; genom att konstruera en sådan motsättning i förleder socialdemokratin avsiktligt massorna.” Det var främst den politiska kampen i Tyskland som fick stå modell för Kominterns teori och praktik gentemot fascismen och socialdemokratin. Under de sista kritiska åren innan Hitlers maktövertagande tömde den tyska kommunismen sin energi på kampen mot socialdemokratin, som även om den var aktivt medskyldig till Hitlers regeringstillträde, ändå inte var kommunisternas huvudfiende.

Ännu månaderna efter det att den fascistiska rörelsen skaffat sig kontroll över den tyska statsapparaten och inlett likvideringen av den tyska arbetarrörelsen vidhöll KI sin negativa inställning till samarbete med socialdemokratin. Först kring mitten av 1934, i ett läge då fascismen var vid makten i Tyskland, Italien, Portugal, Österrike, och militärregeringar dikterade politiken i Polen, Ungern, och på Balkan, kom den första omsvängningen av Kominterns taktik i enhetsfrontsfrågan. Dessa första steg togs i Frankrike och Spanien (även i Tyskland gjordes ett fåtal försök) kring vars politiska utveckling den kommande folkfrontspolitiken skulle byggas upp. Förhandlingar inleddes sommaren 1934 i Frankrike mellan det kommunistiska (PCF) och det socialdemokratiska (SFIO) partiet. På hösten samma år gjorde kommunister, anarkosyndikalister och socialdemokrater gemensam sak under upproret i Asturien i Spanien.

Avsteget från ultra-vänsterpolitiken, skedde programmatiskt vid KI:s 7:e och sista kongress juli/augusti 1935. Man vidhöll den uppfattningen att socialdemokratin banat väg för fascismen, men hävdade inte längre att socialdemokratin i handling var fascistisk eller, att det inte fanns någon skillnad mellan borgerlig demokrati och fascism.

Folkfronten som kom att bli den kommunistiska politikens signum fram till krigsutbrottet motiverades grundläggande av dels nödvändigheten att bekämpa fascismen och dels kravet att försvara Sovjetunionen. Folkfronten skiljde sig från enhetsfronten för det första därigenom att den inte bara eftersträvade en allians mellan de två politiska organisationerna inom arbetarklassen utan också mellan denna samhällsklass och småborgerligheten, bönder, medelklass och intellektuella. Kort sagt en *folkets* front mot fascism och krig. För det andra intog den en annan ställning än enhetsfronten till följd av bredare, ”välfärds”-ekonomiska krav och tillåtelse för kommunistiska partier att ingå i koalitionsregeringar utan att vara den dominerande kraften.

Den allmänna taktik de kommunistiska partierna anvisat sedan 1934, med undantag för 1939-41, för erövrandet av makten i kapitalistiska och koloniala samhällen, kan sägas bestå av två steg: först ett ”demokratiskt” stadium av allians med socialdemokrater och radikal småborgerlighet (motsvarar folkfronten); i koloniala länder mellan kommunister och den progressiva delen av den nationella borgerligheten; de politiska kraven begränsas till sociala reformer, parlamentarisk ”folkakt” och för de koloniala länderna nationellt oberoende. Från detta övergångsskede leder sedan det kommunistiska partiet arbetarklassen över till proletariats diktatur och socialism.

I Spanien liksom i Frankrike gav folkfrontens framgångar vid valurnorna 1936 upphov till djupgående krav på social förändring, vilka i Spanien ledde över i inbördeskriget. I Frankrike uppstod en spontan strejkvåg med fabriksockupationer, av en omfattning som Västeuropa inte upplevt sedan de omvälvande händelserna efter första världskriget.

Komintern var emellertid sedan 1928 i praktiken underordnat Sovjetstaten och bolsjevikpartiets ledning. I takt med de skärpta internationella motsättningarna under 30-talet kom Komintern att användas som ett instrument för Sovjetstatens utrikespolitik, inte till följd av Stalins taktik utan i sista hand till följd av det komplex av motsättningar nationellt och internationellt som det ryska partiet och Sovjetstaten hade att verka inom.

Efter fascismens makttillträde i Tyskland gick den ryska utrikespolitiken bl.a. ut på att närma sig de härskande klasserna i Västeuropas borgerliga demokratier för att därigenom isolera Nazi-Tyskland. Detta var ett av folkfrontens viktigaste politiska syften. Men folkfronten skärpte klasskampen vilket

i linje med Sovjets återhållsamma utrikespolitik, tvang kommunistpartierna i både Spanien och Frankrike att bekämpa de mer revolutionära kraven inom arbetarklassen. Mest drastiska uttryck tog detta sig i inbördeskriget i Spanien. Samtidigt som Sovjet gav hjälp till den republikanska sidan, sökte Stalins säkerhetspolis och spanska kommunistpartiets hemliga polis splittra upp och kväva arbetarklassens och lantarbetarnas försök att expropriera fabriker och jordegendomar, varvid man försvagade den anti-fascistiska fronten.

Folkfronten i Frankrike dog ut efter något år och den i Spanien nedkämpades av fascismen. Därtill skärptes motsättningarna på det internationella planet efter München 1938 och delningen av Tjeckoslovakien samma år. Efter München närmade sig Sovjet utrikespolitiskt Tyskland och ingick i augusti 1939 en ickeangreppspakt med Hitler, den s.k. Molotov-Ribbentrop-pakten. För försvaret av Sovjetunionen var denna pakt, liksom de preventiva angreppen på Finland och Polen helt legitima åtgärder. Men den real-politiska motiveringen räckte inte, pakten gavs också en ideologisk överbyggnad i de kommunistiska partierna, i vilken man nedtonade den fascistiska innebörden i Hitler-regimen och nödvändigheten att bekämpa den. Dessa motiveringar gav ofta upphov till ideologisk förvirring och osäkerhet i de kommunistiska partierna om fascismens innebörd.

Om de sista åren av Kominterns verksamhet ska vi här fatta oss kort. Efter krigsutbrottet 1939 återgick KI till sin tidigare värdering av socialdemokratin och upphörde med folkfrontsträvandena, istället försökte man på nytt etablera enhetsfronter ”underifrån”. Komintern stod vid denna tid sannolikt svagare i Europa än någonsin tidigare under hela mellankrigstiden. I Tyskland, Italien, Spanien, Portugal, Österrike hade fascismen likviderat partiet. Sektionerna var i varierande utsträckning förbjudna och undertryckta i Bulgarien, Grekland, Rumänien, Ungern, Jugoslavien, Tjeckoslovakien, Finland och Frankrike. I Polen hade Kominterns ledning upplöst partiet 1938. De övriga legala sektionerna hade med ett par undantag alltid varit av mindre omfattning och styrka. Av bland andra dessa omständigheter fick Kominterns omorientering från hösten 1939, ej samma effekt som tidigare.

Vid det tyska anfallet på Sovjetunionen i juni 1941 ändrades åter Kominterns taktik i fråga om politiska allianser. Nu liksom tidigare under 30-talet bestämdes ändringen av utrikespolitiska faktorer. Sovjetunionens existens som socialistisk stat stod på spel och dess försvar krävde bredast möjliga uppslutning på de nationella regeringar sida som bekämpade nazismen. De kommunistiska partierna måste inte bara skapa enhet inom arbetarklassen, man skulle också ingå nationella fronter, vars politiska och sociala bas var än bredare än folkfronternas. Som en eftergift för de allierade staterna och ett erkännande att Komintern i sin existerande form spelat ut sin roll som ett revolutionärt världsparti upplöstes KI formellt i juni 1943. I flera fall ledde de nationella fronterna till att kommunistpartiernas styrka och inflytande var utomordentligt starkt vid krigsslutet i exempelvis Finland, Italien, Frankrike, Jugoslavien, Albanien, Tjeckoslovakien, Grekland m.fl. länder.

Kominterns organisation

Kominterns organisation var uppbyggd med det ryska partiets organisationsmodell som förebild. Bolsjevikpartiets organisation i sin tur var en tillämpning av de organisatoriska principer och erfarenheter som under den ryska klasskampen artikulats av Lenin. Huvudprincipen i denna teori kallas vanligen den ”demokratiska centralismen”. Organisationen måste på en och samma gång vara demokratisk och centralistisk. Demokratisk för att kunna motverka tendenser till byråkratisering och maktfullkomlighet. Centralistisk för att kunna lösa de uppgifter som en samordning ledning och utlösandet av klasskampen kräver. För att lösa uppgiften som arbetarklassens ”förtrupp” ställer det kommunistiska partiet vissa bestämda krav på sina medlemmar i fråga om politiskt medvetenhet, skolning, kampvilja och disciplin. Centralismen innebär förekomsten av en stark central ledning; att en minoritet lojalt följer och utför av majoriteten fattade beslut; att underordnade organ följer beslut fattade av högre organ.

De partier som 1920/22 beslöt att acceptera de ovan nämnda 21 teserna blev *sektioner* i ett världsparti och världskongressen blev organisationens högsta beslutande organ. Mellan kongresserna handlades och verkställdes beslut av exekutivkommittén (EKKI). Detta organ valdes av kongressen och bestod av representanter för de mest betydande partierna. Alla beslut som fattades av kongress och EKKI var bindande för sektionerna. Beslut fattade av sektionerna kunde upphävas av kongressen/EKKI. Härvidlag intog de enskilda partierna samma ställning inom KI som ett distrikt/arbetarkommun gjorde i förhållande till kongress/centralkommitté inom ett parti. Likaså hade de enskilda sektionerna inga egna stadgar eller program, utan dessa var gemensamma för hela världspartiet. Ett mer utarbetat program antogs inte förrän 1928 av KL. Ett exempel på detta är att det togs svenska kommunistpartiets första program härrör sig från 1944, då det tvingades skriva ett eget efter det att KI upplöstes 1943.

Mellan kongresserna ägde s.k. *utvidgade exekutivplena* rum. Dessa som vanligen omfattade 140-175 personer och pågick en vecka kom efter 1924 att tjäna som kongresser. Efter 1924 samman kallades endast två kongresser 1928 och 1935, men 10 utvidgade exekutivplena. Efterhand kom emellertid EKKI att få allt större befogenheter gentemot sektionerna. Denna utveckling påbörjades redan 1922 och skärptes under hela 20-talet. Efter 1928/29 var sektionerna ytterligt underordnade EKKI/ryska partiets centralkommitté.

Exekutivkommitténs administration var förlagd till Moskva och sysselsatte efterhand flera tusen personer. EKKI stod i mycket tät kontakt med de olika sektionerna och följde noggrant deras verksamhet. Till de olika sektionerna skickades regelbundet s.k. exekutivkommitténs representanter med uppgift att framföra meddelande och återvända med rapporter. ExR:n, som representanten kallades, hade rätt att närvara vid alla interna möten i partiet, intervenerade ofta i beslut fattade av CK, drev exempelvis 1924 och 1928/29 fram de grupper som störtade de sittande partiledningarna. ExR:n var nästan alltid en utlänning, ofta en östeuropeisk exilkommunist. Kontroller av centralkommitténs ställning och auktoritet gjorde ExR:n genom besök i distriktet, utan CK:s vetskap. Kontakterna mellan sektionerna och EKKI upprätthölls också genom att alla protokoll från CK:s/AU:s möten skulle gå i en kopia till EKKI. Vidare skickades till EKKI också regelbundna rapporter om tillstånd och utveckling inom partiet. Dessa olika typer av rapportering upphörde kring 1934/35.

Uppkom en tvist inom partiet mellan partiet och EKKI tillsattes särskilda undersökningskommissioner av EKKI. I dessa kommissioner antingen sammanjämkades de olika parterna eller brännmärktes den som fallit EKKI i onåd. En viktig roll spelade naturligtvis också det finansiella understödet som utgick till de olika partierna i varierande omfattning. Under vissa perioder kunde detta stöd uppgå till närmare 90% av vissa partiers inkomst. En annan viktig institution var den s.k. Leninskolan i Moskva dit de olika sektionerna regelbundet skickade sina mest lovande medlemmar för 1-2 års studier. Skolningen var till helt övervägande del ideologisk och bestod av inläring av marxism-leninismens grunder. En betydelsefull roll slutligen, spelade Sovjet som exilland för förföljda kommunister och förbjudna partier.

Sammanlagt ägde 7 kongresser rum under Kominterns existens, fyra av dessa under Lenins livstid och den femte efter hans död. Det förhållandet att det sedan endast inträffade två kongresser på 20 år är ett gott mått på den byråkratisering och förstelning som organisationen genomgick efter Lenins död. De sju kongresserna inträffade i tiden på följande sätt:

- 1:a kongressen 2-6 mars 1919
- 2:a kongressen 19 juli-7 augusti 1920
- 3:e kongressen 22 juni-12 juli 1921
- 4:e kongressen 5 november-5 december 1922
- 5:e kongressen 17 juni-8 augusti 1924
- 6:e kongressen 17 juli-1 september 1928
- 7:e kongressen 25 juli-21 augusti 1935

Till Komintern hörde också ett antal sidoorganisationer. Den viktigaste av dessa var den röda fackföreningsinternationalen – Profintern – som upplöstes kring 1936-37. Vidare fanns en ungdomsinternational som var underställd KI och en internationell organisation för olika bondeorganisationer (Krestintern). Mer eller mindre direkt i Kominterns regi bildades också en rad andra organisationer för exempelvis idrottsorganisationer, hjälp åt Sovjetunionen, motsvarighet till Röda Korset, olika antifascistiska organisationer etc.

Visserligen finns det all anledning att understryka den underordning och beskärda handlingsfrihet som de olika sektionerna fick särskilt efter 1928/29; den långtgående kontrollverksamhet som EKKI utövade och den byråkratisering som organisationen genomgick särskilt under trettio-talet. Men minst lika viktig är att framhäva den enorma styrka, stabilitet och sammanhållning Internationalen gav åt de kommunistiska partierna. Kommunistiska Internationalen var inte bara det första och hittills enda världspartiet, det var också en kämpande international i motsats till de reformistiska partier som utgjorde och fortfarande utgör 2:a Internationalen. Den organisatoriska fasthet och förmåga att återbildas efter bakslag, förföljelser och illegaliseringar har varit ett av de kanske mest utmärkande dragen för de kommunistiska partierna. Dessa egenskaper skulle varit omöjliga utan den internationella organisationen och Sovjetunionens stöd.

Sammanfattning

Kommunistiska Internationalens bildande innebar ett principiellt nytt steg i den europeiska arbetarrörelsens historia, ett steg som helt kom att domineras av bolsjevikpartiets och oktoberrevolutionens historiska erfarenheter och Lenins politiska teorier som resultat av dessa erfarenheter. Vad var då det karakteristiska för de kommunistiska partierna i förhållande till 2:a Internationalens socialdemokratiska? Organisatoriskt – kommunistpartierna har uppvisat en sammanhållning, permanens och centralism som gjort att det trots rader av bakslag och undertryckande kunnat återbildas och fortsätta sitt politiska arbete. Teoretiskt – Lenins teoretiska bearbetning och sammanfattning av det ryska partiets kamp tillförde den nationella arbetarrörelsen en politisk teori om den revolutionära krisen, om staten, om det revolutionära partiet, proletariatets diktatur och imperialismen. Under stalinismens inflytande skedde emellertid en successiv förvrängning av dessa teorier. Klassernas ideologiska och politiska ställning undervärderades; staten kom att uppfattas som ett fritt manipulerbart instrument för de härskande klasserna, samtidigt som man underlät att göra någon specificering mellan olika statstyper vilket bl.a. resulterade i en komplett felbedömning av den fascistiska staten; de revolutionära krisen kom efterhand att reduceras till en direkt följd av katastrofal ekonomisk kris, vilket också innebar att man framhävde dess plötsliga och kortvariga karaktär efter en period av relativ ”normal” klasskamp, varvid man kom att underbetona massornas indragning i kampen; vad beträffar mellan fackföreningar och parti kom denna alltför ofta slå över i ekonomismens motsats och överpolitiserades.

Det kanske viktigaste politiska problem de kommunistiska partierna och KI ställdes inför var bedömningen av och kampen mot de socialdemokratiska partierna. Komintern kom i sin politik mot socialdemokratin att inta en rad olika ståndpunkter uttryckt i olika typer av enhetsfronter. Fram till 1921, då läget i hela Europa karakteriserades av ett revolutionärt uppsving, bestod Kominterns huvudproblem i att *utnyttja* den revolutionära situationen. KI intog en mot socialdemokratin oförsonlig hållning och rönste också i flera fall en viss begränsad framgång inom arbetarrörelsen.

När den krisartade situationen i Europa började övervinnas och borgarklassen stärkte sina maktpositioner uppstod en problematik som fordrade omprövning av Internationalens taktiska dispositioner gentemot socialdemokratin. Huvudproblemet som det formulerades var att skapa revolutionära situationer genom ideologisk, politisk och facklig mobilisering. Härvid lag syftade man till att vinna över den överväldigande majoriteten inom arbetarklassen för kommunismens mål. I detta syfte lanserades efter 1921 den s.k. enhetsfronttaktiken som skulle ge möjlighet till två typer av samarbete med socialdemokratin på basis av begränsade ekonomiska och politiska krav. Enhetsfront ”ovanifrån” kännetecknades av organisatoriska överenskommelser med den socialdemokra-

tiska partiapparaten, exempelvis valallianser och under vissa specifika betingelser även regeringskoalitioner. Enhetsfront ”underifrån” syftade till att genom aktionsenhet på basplanet, oftast i fackliga sammanhang, avslöja den socialdemokratiska organisationen och dess ledares borgerliga politik. Härvid bortsåg man fullständigt från de socialdemokratiska arbetarnas organisationslojalitet, och kunde ofta utan större svårigheter bemötas och slå tillbaka av socialdemokratien. I praktiken var denna politik ingen samarbetslinje utan endast en annan kampform mot socialdemokratien. Det är därför oegentligt att tala om enhetsfront i de lägen där enbart denna taktik användes t.ex. perioden 1928-34.

Motiveringarna för de olika typerna av enhetsfronter gavs genom den roll man tillskrev socialdemokratien i klasskampen. Dessa bedömningar kom emellertid att skifta. Under åren fram till 1924 bestämdes de i huvudsak av just förhållandet mellan kommunister, socialdemokrati och borgarklassen, dvs av läget i den politiska kampen. Efter 1924 och fram till och med 1928 kom dock värderingen av socialdemokratien att i hög grad präglas av de taktiska förskjutningarna i fraktionskampen i det ryska partiet och efter slutet av 20-talet fick den ryska stats- och partiledningens utrikespolitiska bedömningar och intressen i stor utsträckning även diktera den politiska linjen inom Komintern.

Folkfronten som i praktiken infördes successivt under 1934 hade både en annan karaktär och annat syfte än enhetsfronten. Som tidigare beskrivits var den ett försök att skapa en bredare klassmässig och politisk allians mot fascismen och krigsfaran. I och med folkfronten upphör också den Tredje Internationalens revolutionära ambitioner och ändrades dess politiska strategi för övergången till socialismen. Det enda parti inom Komintern som gav den kommunistiska enhetsfrontspolitiken en självständig utformning baserad på den egna kampens praktik var det kinesiska kommunistpartiet, detta som ett led i dess i sak långtgående brytning med Kominterns stalinistiska politik.

Problemet med förhållandet till socialdemokratien förblev fram till mitten av 1934 Kominterns taktiska huvudfråga. Under hela 20-talet och början av 30-talet sker från Tredje Internationalens sida en konsekvent underskattning och felbedömning av den fascistiska rörelsen och staten. Allmänt uttryckt berodde detta på oförmågan att urskilja de specifika dragen i den historiska konjunktur som inleddes från och med 1921. Några av dess kännetecken är bl.a. den djupgående ekonomiska krisen i kapitalismen, de successiva nederlagen för den revolutionära arbetarrörelsen, det framväxande monopolkapitalets kamp för hegemoni inom borgarklassen, småborgerlighetens trängda läge och de traditionella politiska institutionernas kris. Inom ramen för dessa motsättningar växte den fascistiska rörelsen och sedermera den fascistiska staten fram. Mellan denna stat och den borgerliga demokratien såg KI ingen skillnad – båda vilade ju ytterst på våldsutövning. Efterhand kom man också att likställa de socialdemokratiska och fascistiska partierna – båda företrädde ju ytterst borgarklassen, och båda definierades allmänt som i en revolutionär kris kontrarevolutionära politiska rörelser. Då ingen principiell skillnad förelåg mellan socialdemokratien och fascismen och nödvändigheten av skärpt kamp mot fascistiseringen i exempelvis Tyskland ökade bedömde man inom Komintern socialdemokratien och inte fascismen som arbetarklassens och kommunismens huvudfiende. Denna totala och ödesdigra felbedömning har naturligtvis i sista hand politiska och sociala orsaker, men begränsar man sig till de teoretiska brister som möjliggjorde denna bedömning framstår två punkter som relativt klara, nämligen dels den olösta analysen av socialdemokratins roll i klasskampen och dels avsaknaden av en mer specificerad statsteori som skiljde mellan olika typer av stater beroende på i vilket läge i den politiska kampen de framträtt, på vilka klassallianser de vilat, vilka kriser i kapitalismens utveckling de ställts inför uppgiften att lösa etc. Inom Komintern fanns det veterligen enbart två personer som sökte förklara fascismen efter dessa linjer, dels Thalheimer som uteslöts ur det tyska partiet kring 1930, dels Gramsci som fängslades av den italienska fascismen 1927. Utanför Komintern gjordes delvis liknande analyser av Trotskij. Ingen förmådde dock det ringaste påverka Kominterns linje i detta sammanhang.

Problemet med en riktig värdering och analys av den Tredje Internationalen har alltför länge inom den kommunistiska rörelsen förhindrats av fixeringen vid Stalin-Trotskij-motsättningen. Så är fallet

i hög utsträckning fortfarande inte minst i olika smågrupper inom studentrörelsen. Som vi tidigare antytt gällde motsättningen mellan Stalin och Trotskij olika alternativa linjer att bygga upp Sovjetunionen efter. Det är också i problematiken om Sovjetunionens utveckling och därefter oppositionen mot Tredje Internationalen som den trotskistiska politiska teorin fortfarande är fixerad. Det är för trotskisterna så viktiga byrå byråkratibegreppet är härlett ur analyserna av Sovjetunionen. Trotskijs voluntarism kom till uttryck i hans reducering av Kominterns utveckling till en kris i det revolutionära ledarskapet och undervärdering av de politiska organisationernas roll i klasskampen, vilken i Trotskijs analyser ofta framstår som en produkt av från politiska partier oavhängiga sociala klasser. På detta sätt skulle man punkt för punkt kunna visa hur den trotskistiska teorin fortfarande idag är fångad i vissa aspekter av det postrevolutionära Rysslands problem. På grund av dessa fixeringar i den trotskistiska teorin och i den av Trotskij bildade 4:e Internationalens praktik förmodade denna opposition aldrig forma något reellt hot mot den stalinistiska politiken inom den kommunistiska världsrörelsen.

Lästips

1980 försökte Arvidsson/Berntsson göra ett mer kritiskt bokslut över Komintern, se:

[Om Kommunistiska internationalen](#)